

Віталій Малащенко

Роль фінансового контролінгу в запобіганні фінансовому "лікінгу"

У межах статті розглядаються основні проблеми фінансової безпеки підприємства в контексті ефективного її забезпечення за умов застосування сучасного фінансового контролінгу. Проведено аналіз класифікацій внутрішніх та зовнішніх загроз і шляхів ефективного запобігання фінансовому "лікінгу". Розглядаються сутність і сучасні технології формування ефективної фінансової безпеки підприємства із наданням рекомендацій щодо підвищення їх успішності.

Ключові слова: безпека, фінансова безпека, загроза, лікінг (лікідж), прогноз, фінансовий контролінг, сучасні технології протидії.

Within the article the author examines basic issues of the providing enterprise financial safety in a context of modern financial controlling and technologies. Classifications of internal and external threats are given in a context of better ways to combat leaking. Essence and requirements opens up successful financial safety of enterprise and recommendations to increase enterprise' successes are given. The author proposes the determination of financial safety, controlling and leaking in terms of modern corporate management and technologies.

Key words: security, financial safety, threat, leaking (leakage), injection-leakage model, prognosis, financial controlling, modern technologies to combat financial threats.

Постановка проблеми. Розбудова в Україні ринкової економіки привела до виникнення великої кількості підприємств з різною формою власності. У контексті недосконалості законодавчої бази та корупції надзвичайно актуальною є необхідність забезпечення економічної безпеки всіх суб'єктів підприємницької діяльності шляхом застосування новітніх моделей та технологій протидії різноманітним загрозам безпеці підприємств. Сучасний стан економіки в Україні та світі й різноманітні прояви фінансового "лікінгу" засвідчують, що вивчення проблеми запровадження ефективної системи фінансового контролінгу є нагальною практичною потребою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми фінансового контролінгу вивчають В.Левицька [7], О.Сафаров [4], Н.Собкова [5], О.Терещенко [6], І.Тріска [7], С.Фалько [8], які досліджують концептуальні ознаки контролінгу, його національні особливості та можливості впровадження.

Водночас зазначені вчені не аналізують роль фінансового контролінгу у запобіганні фінансовому "лікінгу" в контексті "золотого правила балансу".

Мета статті - здійснити аналіз ролі фінансового контролінгу в запобіганні фінансовому "лікінгу".

Виклад основного матеріалу дослідження. До факторів, що загрожують забезпеченню економічної безпеки українських підприємств, належать

нестабільність економічної та політичної ситуації, недосконалість законодавчої бази, неефективне управління. Разом з тим теперішнє кризове становище значної частини підприємств, компаній, половина з яких декларують збитковість діяльності, великою мірою зумовлено не лише соціально-економічним становищем у країні та несформованістю ринкових відносин, але й відсутністю надійної системи фінансового контролінгу в діяльності підприємств, недостатнім рівнем розробки науково-методологічних основ забезпечення корпоративної безпеки суб'єктів господарювання. Управління фінансами підприємств, які функціонують в умовах вільного ринку, є найменш дослідженою галуззю української економічної науки, оскільки за умов адміністративно-командної економіки більшість підприємств мала державну форму власності і здійснювала свою господарську діяльність згідно із централізованими планами [6].

За джерелом виникнення всі загрози економічній, фінансовій безпеці підприємства можна поділити на внутрішні та зовнішні. До зовнішніх факторів відносять такі, як розкрадання матеріальних засобів та цінностей особами, які не працюють у компанії, промисловий шпіонаж, незаконні дії конкурентів, здирництво з боку кримінальних структур. Зовнішні загрози економічній безпеці підприємства виникають за межами компанії і не пов'язані безпосередньо з виробничою діяльністю, а, як правило, із зміною оточуючого середовища, яке може завдати шкоди компанії [9]: нелегітимні перевірки контролюючих органів, незаконні рішення відносно подальшої діяльності компанії з боку державних органів, паралізація роботи компанії з використанням повноважень державних органів, засобів масової інформації; недоброзичливе поглинання, захоплення - рейдерські атаки - призводять до паралізації компанії, подальшої зміни першого керівника з переходом прав власності на ресурси компанії до захоплюючої сторони; незаконні дії конкурентів - фінансове придушення, психічне придушення, промисловий шпіонаж, переманювання найкваліфікованішого персоналу, юридичний вплив, зрив ділових операцій та інших угод, пряий фізичний вплив, компрометація діяльності компанії, завдання шкоди майну, підпалення, підбурювання суперечностей та інтересів тощо; дії шахраїв - махінації у фінансовій, торговельній та виробничій сферах компанії, що здійснюють сторонні особи [9].

Незважаючи на значний інформативний потенціал, еволюційний підхід до аналізу організаційно-економічного механізму забезпечення захисту компаній та підприємств від зовнішніх загроз та негативних системних впливів поки не одержав адекватного розвитку. У зв'язку з цим доцільним є вивчити специфіку адаптації компаній до умов силового підприємництва в Україні й Росії 1990-х рр., що розглядалась представниками економічної соціології (В.Волков), актуально переосмислити на сучасному етапі з позицій еволюційної економічної теорії компанії [1].

До внутрішніх загроз зазвичай відносять розголошення власними співробітниками конфіденційної інформації, низький рівень кваліфікації спеціалістів, що розробляють ділові документи, малоефективну роботу служби економічної безпеки та осіб, які відповідають за перевірку контрагентів. До внутрішніх загроз безпеці підприємництва належать: протиправні чи інші негативні дії персоналу суб'єкта підприємницької діяльності, що загрожують функціонуванню та розвитку підприємництва; порушення встановленого режиму захисту інформації з обмеженим доступом для сторонніх осіб; порушення порядку використання технічних засобів; інші порушення правил режиму безпеки, діловодства тощо, які створюють передумови для реалізації протиправних цілей злочинними елементами чи іншими зацікавленими фігурантами; низький рівень кадрового, організаційно-правового, інформаційно-аналітичного забезпечення управління потенційними ризиками як у контексті внутрішніх, так і зовнішніх загроз.

До внутрішніх загроз також належать дії або бездіяльність (зокрема умисні або ненавмисні) співробітників підприємства, що суперечать інтересам його діяльності, наслідком яких можуть бути завдання економічного збитку підприємству, порушення порядку використання технічних засобів, встановленого режиму збереження інформації [3], яка становить комерційну таємницю, підлив його ділового іміджу в бізнес-колах, виникнення проблем у стосунках із реальними або потенційними партнерами і т. ін.

Безпека компанії та підприємництва в цілому може визначатися з урахуванням різних ознак, на основі яких здійснюється її оцінка. З організаційного боку безпека компанії передбачає збереження організаційної цілісності компанії з нормальною роботою її основних підрозділів для досягнення основної мети компанії. З правової точки зору діяльність компанії має відповідати чинному законодавству; має бути забезпечена відсутність втрат від операцій із зовнішніми партнерами внаслідок порушення останніми чинного законодавства; з інформаційного боку безпека компанії оцінюється як збереження стану захищеності внутрішньої конфіденційної інформації від витоку або розголошення в різних формах. З економічного боку в стабільності або зростанні основних фінансово-економічних показників діяльності компанії проявляється ступінь економічної безпеки компанії.

Практика показує важливість підвищення параметрів діяльності підприємства не тільки шляхом підвищення кваліфікації фахівців, які відповідають за управління фінансами підприємств, а й за допомогою розробки якісно нових підходів до організації роботи фінансових служб у сфері фінансування, організації правильного контролінгу в контексті формування сучасної корпоративної культури підприємства.

Для ефективної роботи суб'єктів господарювання в контексті економічної, фінансової безпеки підприємства важливо взяти до уваги, що хоч би де трапилися крадіжки, "витоки", так званий "лікінг" на підприємстві, його вартість списується з чистого прибутку наприкінці року. Отже, "лікінг", або "лікідж" найкраще виявляється через фінансовий процес, коли збереження та віддача "витікають" з основного (фінансового) потоку на етапі між виходом (результатом, віддачею), фактор-платежами, національним доходом та витратами [12].

Так званий "витік" грошей комбінується із "ін'єкційно-лікінговою моделлю", яка використовується для визначення рівноваги сукупного виходу в Кейнсіанстві [11]. Ми вважаємо одним з ефективних шляхів розв'язання проблеми використання юридичного управління проектом [10].

Статистика з розкриття економічних злочинів невтішна: до правоохоронних органів із 100 скоєних злочинів доходить лише 10, а прихована "фірмова" злочинність становить близько 90%. Через недостатній рівень внутрішнього контролю щорічно підприємства втрачають до 40 млрд грн. Разом з тим компанія, яка знає, як подолати лікінг й організувати ефективний контролінг, яка вміє не тільки одержувати прибуток, але й кваліфіковано й своєчасно управляти витратами, швидко поповнює список лідерів ринку, продовжуючи розвиватися. За умов відсутності або недовісті контролю та контролінгу на сьогодні на більшості підприємств значна частина відтоку матеріальних і фінансових ресурсів підприємства не використовується за призначенням, а "йде наліво" [11].

Для створення ефективної системи контролю на підприємстві, необхідно здійснити експрес-аналіз діяльності компанії. Потрібно виявити всі можливі канали відтоків ресурсів і побудувати систему захисту від таких потенційних відтоків, правильно організувати бухгалтерський облік, діловодство, документообіг, навчити співробітників ефективно здійснювати внутрішній аудит та внутрішньогосподарчий контроль.

Аналіз фінансових крадіжок, лікінгу й досвід роботи доводять, що особлива роль у підвищенні фінансової безпеки підприємства в контексті "золотого правила балансу" належить сучасному контролінгу, служби якого в процесі виконання своїх функцій використовують велику кількість методів [2]. Поряд з окремими загальнометодологічними та загальноекономічними методами використовуються специфічні. До перших належать такі, як спостереження, порівняння, групування, аналіз, трендовий аналіз, синтез, систематизація, прогнозування. До основних специфічних методів контролінгу належать: аналіз точки беззбитковості; бенчмаркінг; вартісний аналіз; портфельний аналіз; SWOT-аналіз (аналіз сильних і слабких місць); ABC-аналіз; XYZ-аналіз; методи фінансового прогнозування (експертні, екстраполяції тощо). У будь-якому випадку підприємству рекомендується вести бухоблік з використанням таких систем бухгалтерського обліку:

- загальноприйнята система бухгалтерського обліку;

- спрощена система бухгалтерського обліку;
- касовий метод обліку, у якому можна поєднати бухгалтерський та управлінський облік [2].

Будучи важливою функцією управління, фінансовий контролінг пов'язаний із прогнозуванням, аналізом, контролем на підприємстві. Проблема організації фінансового контролінгу є актуальною, оскільки досконало й ефективно функціонувати на ринку без його ефективного використання не може жодне підприємство.

У зв'язку з комплексним характером та складністю об'єкта дослідження на сьогодні немає загальноприйнятого визначення контролінгу. Аналіз робіт науковців доводить, що представники німецької економічної школи (І.Вебер, Г.Кюппер, Д.Хан, П.Хорват, К.Штайнле та ін.) під терміном "контролінг" здебільшого розуміють систему інформаційного забезпечення, планування та контролю. Авторитетними представниками американської школи контролінгу вважаються Р.Ентоні, Р.Хілтон, Р.Каплан, Ч.Хорнгрен, які, на відміну від німецьких учених, оперують здебільшого поняттями "управлінський облік" та "управлінський контроль" [8, с. 15; 7].

Більшість науковців вважають, що контролінг має забезпечити досягнення бажаної мети підприємства, а основна відмінність полягає у виборі форм та методів дій, які необхідно здійснити для досягнення визначеної мети: управляти витратами, прибутком, процесом досягнення цілей чи процесом прийняття рішень, які методи та інструменти використовувати тощо. Фахівці доводять, що фінансовий контролінг зорієнтований на спостереження реалізації фінансових завдань, встановлених системою планових фінансових показників і нормативів; вимірювання рівня відхилення фактичних результатів фінансової діяльності від прогнозованих; розроблення оперативних управлінських рішень щодо нормалізації фінансової діяльності підприємства відповідно до передбачених завдань і показників; корекцію, за потреби, певних завдань і показників фінансового розвитку у зв'язку із зміною зовнішнього фінансового середовища, кон'юнктури фінансового ринку і внутрішніх умов здійснення господарських операцій підприємства [7]. У зв'язку з цим під фінансовим контролінгом розуміють у широкому значенні мистецтво управління (система управління), спрямоване на визначення майбутнього фінансового достатку підприємства і шляхів його досягнення.

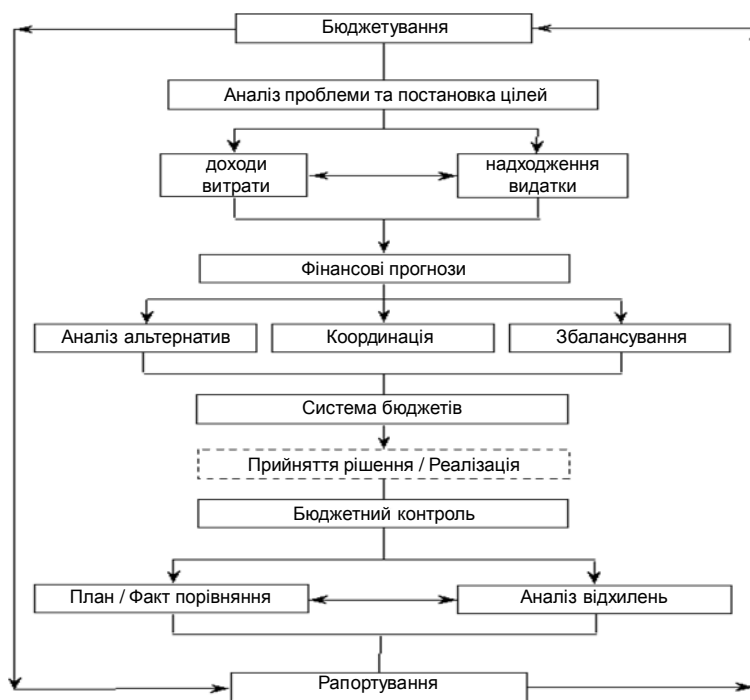
Фахівці розрізняють стратегічний та оперативний фінансовий контролінг. Якщо під стратегічним фінансовим контролінгом розуміють комплекс функціональних завдань, інструментів і методів довгострокового (три і більше років) управління фінансами, вартістю та ризиками, то головною метою оперативного фінансового контролінгу дослідник О.О.Терещенко вважає організацію системи управління досягненням поточних (коротко-

строкових) фінансових цілей підприємства. При цьому базовими складовими оперативного фінансового контролінгу є система річних бюджетів і бюджетний контроль. У разі необхідності бюджети можуть складатися з розбивкою по кварталах, місяцях, декадах і навіть днях [6]. Ми поділяємо точку зору фахівців, які доводять, що оперативний фінансовий контролінг (на відміну від стратегічного) спирається в основному на внутрішні джерела інформації, зокрема дані рахунків прибутків і збитків, руху грошових коштів тощо. При цьому рекомендовано основну увагу сконцентрувати на дослідженні таких співвідношень, як "доходи - затрати" та "грошові надходження - грошові видатки", у той час як стратегічний контролінг зорієнтований на аналіз шансів і ризиків, сильних і слабких сторін. Найбільш коректні результати оцінки фінансових ризиків і скоординовані управлінські рішення та дії можливі лише за умов застосування синтезу планування й фінансового контролю. О.О.Терещенко яскраво ілюструє взаємозв'язок бюджетування та бюджетного контролю, характеризує основний зміст оперативного контролінгу, який, власне, полягає в систематичному порівнянні фактичних показників діяльності підприємства із запланованими та подальшому аналізі відхилень.

О.О.Терещенко показує, що коло завдань, які належать до компетенції бюджетного контролю, включає управлінський облік, аналіз відхилень та рапортування. В оперативних звітах (або рапортах) інтерпретуються результати виконання бюджетів, наводиться оцінка основних фінансових показників та формулюються пропозиції, які впливають з аналізу відхилень. Взаємозв'язок бюджетування, бюджетного контролю та рапортування в рамках оперативного фінансового контролінгу наведено на рисунку [6].

Контроль складає базу для виявлення причин відхилень і визначення слабких місць на підприємстві. При цьому здійснення процесу контролінгу проходить три основні етапи: перший етап - визначення критеріїв: стандарти, показники виконання роботи; другий етап - процес порівняння досягнутих результатів і встановлених стандартів; третій етап - "принцип виключення", який передбачає вибір дій з боку керівника. Отже, цільовим завданням контролінгу є побудова на підприємстві ефективної системи прийняття, реалізації, контролю та аналізу виконання управлінських рішень [5, с. 19].

Планування економічних (фінансових) процесів є важливою складовою фінансового контролінгу, що вимагає: планування окремих бізнес-процесів та їхніх результатів, планування стратегічних та оперативних планів, створення системи контролю оперативної інформації, синхронізація завдань підприємства тощо. Бюджетування охоплює складання річних, квартальних і місячних планів, які використовують для координації поточної фінансово-господарської діяльності [7].

Бюджетування, рапортування і контроль у системі оперативного контролінгу

Аналіз джерел та досвід власної роботи доводять, що запровадження контролінгу на підприємствах супроводжується й проблемами. До основних груп чинників, які перешкоджають успішній організації контролінгу на підприємстві, фахівці зазвичай відносять:

- історичні, зумовлені сформованими роками поглядами на ведення бізнесу, непрозорістю, не завжди достатніми економічними знаннями менеджерів;
- психологічні, пов'язані зі скептичними поглядами керівництва на запровадження фінансового контролінгу, результати якого помітні не одразу, а запровадження досить дороге і тривале;
- організаційні, зумовлені відсутністю досвіду формулювання бажаних результатів від впровадження фінансового контролінгу, складністю залучення кваліфікованих працівників до цього процесу;
- методичні, які виникають внаслідок ігнорування потрібної реструктуризації бізнесу, невдалого виділення на підприємстві центрів відповідальності, вибору неадекватних принципів трансфертного ціноутворення, насадження деструктивних мотиваційних моделей, ігнорування потреби створення пакета корпоративних стандартів контролінгу [4, с. 29].

Результати аналізу робіт фахівців у галузі фінансової безпеки дають змогу дійти деяких спостережень та висновків. Зокрема, одними із кроків щодо формування системи контролінгу на українських підприємствах могло б стати визнання потреби розвитку як елемента корпоративної культури, умови забезпечення економічної безпеки підприємства [7].

Висновки. Для ефективної роботи суб'єктів господарювання в контексті створення ефективного контролінгу на підприємстві необхідно враховувати, що хоч би де трапилися крадіжки, "лікінг" на підприємстві, його вартість списується з чистого прибутку наприкінці року. "Лікінг" ("лікідж") найкраще виявляється через фінансовий процес, коли збереження та віддача "витікають" з основного (фінансового) потоку на етапі між виходом (результатом, віддачею), фактор-платежами, національним доходом та витратами. Ми поділяємо точку зору науковців, згідно з якою збирання даних про всі втрати, навіть такі, що було завдано поза проектною схемою діяльності підприємства, є важливим кроком до забезпечення фінансової безпеки та гарантування процвітання компанії, що вирішується завдяки ефективному контролінгу.

У перспективі подальших досліджень - здійснення аналізу основних факторів запобігання загрозам економічної безпеки підприємства, визначення механізмів протидії загрозам економічної безпеки підприємства.

Список використаних джерел

1. *Королев М. И.* Организационно-экономический механизм защиты фирмы от экстремальных воздействий среды / М. И. Королев. - Волгоград, 2007. - Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/organizatsionno-ekonomicheskii-mekhanizm-zashchity-firmy-ot-ekstremalnykh-vozddeistvii-sredy/>
2. *Методи контролінгу.* - Режим доступу : <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/>
3. *Пекин А.* Економічна безпека підприємств як економіко-правова категорія / А. Пекин // Економіст. - 2008. - № 8. - С. 23-25.
4. *Сафаров О. І.* Практика контролінгу: що перешкоджає успіху його здійснення? / О. І. Сафаров // Актуальні проблеми економіки. - 2008. - № 4. - С. 27-31.
5. *Собкова Н. Д.* Концептуальні ознаки контролінгу у фінансовій системі України / Н. Д. Собкова // Формування ринкових відносин. - 2009. - № 2. - С. 17-22.
6. *Терещенко О. О.* Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посіб. / О. О. Терещенко. - Режим доступу : <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/77/2/>
7. *Тріска І. І.* Фінансовий контролінг та необхідність його впровадження на вітчизняних підприємствах / І. І. Тріска, В. В. Левицька. - Режим доступу : http://www.rusnauka.com/7_NMIV_2010/Economics/60175.doc.htm/

8. Фалько С. Г. Контролінг та його національні особливості / С. Г. Фалько // Економіка та держава. - 2007. - № 10. - С. 14-18.

9. Экономическая безопасность предприятия. Угрозы. - Режим доступа : <http://kolchuga-ksb.com.ua/2009-07-05-15-32-33/64-economicheskayabe-sopas-nostpredpriyati-yaugrozi.html/>

10. John Gilbert of nQueue Billback. Use Legal Project Management to Stop Financial Leakage. - Режим доступа : <http://practice.findlaw.com/financing-a-law-firm/use-legal-project-management-to-stop-financial-leakage.html/>

11. Secure Remote Access Control. - Режим доступа : <http://www.cryptzone.com/solutions/financial.asp/>

12. The tree dictionary. - Режим доступа : <http://financial-dictionary.thefreedictionary.com/leakage/>

Андрій Пінчук,

народний депутат України,

аспірант кафедри економічної політики НАДУ

Виникнення та еволюція державного управління ринками фінансових послуг на території України

У статті проаналізовано процес виникнення та еволюції державного управління ринками фінансових послуг на території України. Так, зокрема, розглянуто регулювання фінансових послуг на території України у часи Російської імперії, Української РСР, сучасної незалежної Української держави, зроблені висновки про необхідність синтезу державного регулювання та саморегулювання для ефективного функціонування ринків фінансових послуг.

Ключові слова: державне управління, історія державного управління, ринки фінансових послуг, державне регулювання, державний фінансовий контроль, фондові ринки, небанківські фінансові установи.

In the article process of origin and evolution of financial service markets public administration on the territory of Ukraine is analyzed. The financial services regulation on the territory of Ukraine on times of Russian empire, USSR and modern independent Ukrainian state are reviewed, the conclusions about the necessity of synthesis governmental regulation and self-regulation for financial service markets effective operation are made.

Key words: public administration, history of public administration, financial service markets, governmental regulation, public financial control, stock markets, non-banking financial institutes.

Постановка проблеми. Ринки фінансових послуг - це важлива й невід'ємна частина економіки будь-якої держави. Як і будь-яка частина економіки, вони потребують відповідної системи державного регулювання. Вибір оптимальної моделі такого регулювання є надзвичайно актуальним завдан-